ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR XISOBI AUDITI

Yusupov Gulboy

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Buxgalteriya hisobi va statistika kafedrasi o'qituvchisi

gulboy-yusupov@tues.uz

Annotatsiya

Ushbu maqolada uzoq muddatli aktivlar hisobining auditi masalalari tahlil qilinadi. Uzoq muddatli aktivlarning hisobini yuritish va ularning to'g'ri tasniflanishi audit jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada uzoq muddatli aktivlar hisobini tekshirishning asosiy usullari, muammolar va ularning yechimlari yoritilgan. Shuningdek, xalqaro audit standartlariga muvofiq yondashuvlar va amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar. Uzoq muddatli aktivlar, audit, buxgalteriya hisobi, auditorlik tekshiruvi, xalqaro audit standartlari, moliyaviy hisobot.

Abstract

This article analyzes the issues of auditing long-term asset accounting. Maintaining long-term asset accounting and their correct classification are of great importance in the audit process. The article covers the main methods of auditing long-term asset accounting, problems and their solutions. It also presents approaches and practical recommendations in accordance with international auditing standards.

Keywords. Long-term assets, audit, accounting, audit review, international auditing standards, financial reporting.

KIRISH

Uzoq muddatli aktivlar korxonalarning asosiy moddiy va nomoddiy resurslarini tashkil etadi. Ularning to'g'ri hisobga olinishi va tasniflanishi moliyaviy hisobotning ishonchliligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, uzoq muddatli aktivlar hisobini tekshirish auditorlik faoliyatining asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda korxonalar uchun aktivlarining aniq va ishonchli hisobini yuritish, ularni huquqiy va moliyaviy talablarga mos ravishda baholash dolzarb masala hisoblanadi. Audit jarayonida uzoq muddatli aktivlarning mavjudligi, qiymati va eskirishi bo'yicha ma'lumotlarning to'g'riligini aniqlash muhimdir.

Maqolaning asosiy maqsadi uzoq muddatli aktivlar hisobining audit jarayonini chuqur tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Uzoq muddatli aktivlar hisobining auditi bo'yicha xalqaro va mahalliy manbalar keng qamrovli tadqiqotlar olib borgan. Xalqaro audit standartlari (ISA) uzoq muddatli aktivlarni audit qilish jarayonida qo'llaniladigan asosiy yondashuvlarni belgilaydi. Jumladan, ISA 500 – "Audit dalillari" va ISA 540 – "Baholash hisoblari auditi" standartlari bu borada muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining buxgalteriya hisobi bo'yicha normativ hujjatlari va auditorlik faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar uzoq muddatli aktivlarni hisobga olishning huquqiy asosini belgilaydi. Mahalliy tadqiqotchilar bu borada auditorlik jarayonining huquqiy va amaliy jihatlarini o'rganib, moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini oshirish bo'yicha tavsiyalar bermoqda.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

Xorijiy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda uzoq muddatli aktivlar hisobining auditi uchun raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan tizimlar faol qo‘llanilmoqda. Bu esa auditorlik jarayonining aniqligini oshirish va inson omilidan kelib chiqadigan xatolarni kamaytirishga yordam beradi.

Tadqiqotda uzoq muddatli aktivlar hisobining auditini o‘rganish uchun kompleks tahlil usuli qo‘llanildi. Auditorlik tekshiruvini baholashda empirik ma’lumotlar asosida iqtisodiy-statistik tahlil o‘tkazildi.

Tadqiqotning asosiy usullari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- ✓ Normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish;
- ✓ Moliyaviy hisobotlar va auditorlik xulosalarini tekshirish;
- ✓ SWOT tahlil orqali audit jarayonidagi kuchli va zaif tomonlarni aniqlash;
- ✓ Taqqoslash usuli yordamida xalqaro va mahalliy yondashuvlarni qiyoslash.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, uzoq muddatli aktivlar hisobining auditi korxonalarning moliyaviy holatini ob’ektiv baholashda muhim rol o‘ynaydi. Uzoq muddatli aktivlar hisobini to‘g‘ri yuritish moliyaviy natijalar va soliq majburiyatlarining aniqligini ta’minlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, auditorlik jarayonida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish ma’lumotlar aniqligini oshiradi va audit jarayonini tezlashtiradi. Avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalanish xatoliklar ehtimolini kamaytirib, audit natijalarining aniqligini oshiradi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, xalqaro audit standartlarini to‘liq joriy etish auditorlik jarayonining sifatini oshirishga yordam beradi. Ayniqsa, ISA 500 va ISA 540 standartlaridan foydalanish moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta’minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Shuningdek, auditorlik faoliyatini samarali tashkil etish uchun doimiy monitoring va real vaqt rejimidagi tahlil tizimini rivojlantirish zarur. Bu korxonalar uchun auditorlik tekshiruvining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, uzoq muddatli aktivlar hisobining auditi korxonalarning moliyaviy holatini ob’ektiv baholashda muhim rol o‘ynaydi. Xususan:

Uzoq muddatli aktivlarni hisobga olishning aniqligini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish zarur.

Auditorlik tekshiruvining samaradorligini oshirish uchun xalqaro standartlarga muvofiq yondashuvlar qo‘llanilishi lozim.

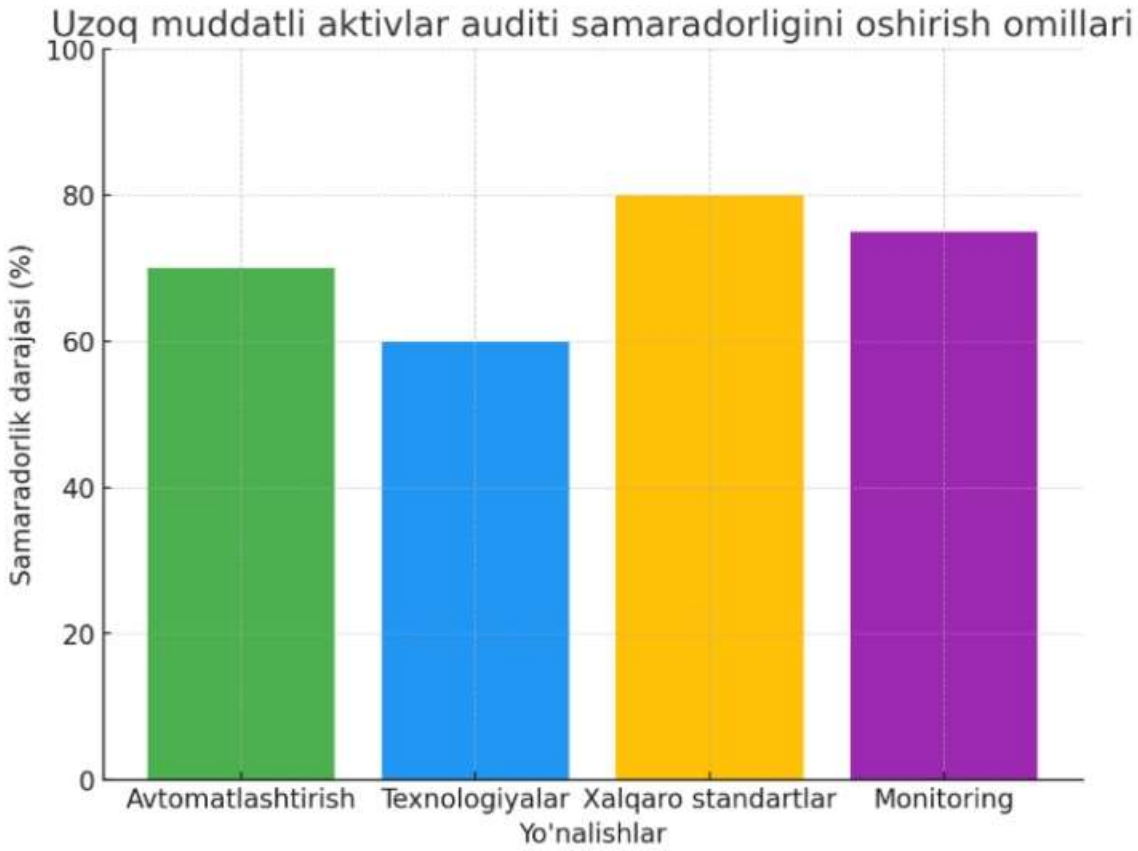
Xatolarni kamaytirish va aniqlikni oshirishda avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

1-jadval. Uzoq muddatli aktivlar auditi bo‘yicha tahlil natijalari

Yo'nalish	Amaldagi holat	Takomillashtirish imkoniyatlari

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

Hisob yuritish aniqligi	Qisman avtomatlashtirilgan	To‘liq raqamlashtirish
Auditorlik tekshiruvi	An’anaviy usullar	Texnologik vositalardan foydalanish
Xatolarni aniqlash	Qo‘lda tekshirish	Sun’iy intellekt asosida aniqlash
Moliyaviy hisobotlar	Davriy nazorat	Real vaqt rejimida monitoring

Yuqoridagi ustunli grafikda uzoq muddatli aktivlar auditi samaradorligini oshirishga ta’sir etuvchi asosiy omillar tasvirlangan:

1. **Avtomatlashtirish (70%)** – Auditorlik jarayonida raqamlashtirish va avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalanish audit aniqligini oshiradi va inson xatolarini kamaytiradi.
2. **Texnologiyalar (60%)** – Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish ma'lumotlarni tezkor va aniq tahlil qilish imkonini beradi.
3. **Xalqaro standartlar (80%)** – Xalqaro audit standartlarini to'liq tatbiq etish audit natijalarining ishonchliligi va global talablarga muvofiqligini ta'minlaydi.
4. **Monitoring (75%)** – Doimiy monitoring va real vaqt rejimida tahlil qilish tizimi auditorlik jarayonini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu grafikdan ko'rinib turibdiki, xalqaro standartlarni joriy etish eng yuqori samaradorlikka ega bo'lib, audit sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

XULOSA

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

Uzoq muddatli aktivlar hisobining auditi moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va shaffofligini ta’minlashda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Uzoq muddatli aktivlar hisobini avtomatlashtirish va raqamlashtirish darajasini oshirish.

Auditorlik jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va ma’lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish tizimini yo‘lga qo‘yish.

Audit jarayonida xalqaro standartlar asosida ishlashni mustahkamlash va auditorlarning malakasini oshirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI

1. International Standards on Auditing (ISA) - 500, 540
2. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi normativ hujjatlari
3. Simnett, R., Carson, E., & Vanstraelen, A. (2016). International Audit Practices
4. Porter, B., Simon, J., & Hatherly, D. (2014). Principles of External Auditing
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining moliyaviy hisobotlari